כיתה ט' | היסטוריה | שיעור 4 מתוך 4 | 45 דק' | ממלכתי: לפי מפרט התכנים לכיתה ט'; חמ"ד: העשרה

# מתיחות ומרד: מ-1929 עד הספר הלבן

## 🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את מאורעות תרפ"ט (1929) ואת המרד הערבי (1936–1939)
- התלמידים יסבירו את המלצת ועדת פיל (1937) על חלוקה
- התלמידים ינתחו את עיקרי הספר הלבן (1939) ואת תגובת היישוב

## 📖 הסבר למורה

במוקד הסכסוך בין יהודים לערבים בין מלחמות העולם עמדו, לפי תוכנית הלימודים, העלייה היהודית, הקרקעות וההתיישבות. היו גילויי אלימות ב-1920, ב-1921 וב-1929.

מאורעות תרפ"ט (23–29 באוגוסט 1929): פרעות של ערבים נגד יישובים יהודיים. נרצחו 133 יהודים ו-339 נפצעו; הטבח הגדול ביותר היה בחברון, ומקרי רצח רבים היו גם בצפת ובמוצא. מצד הערבים נהרגו 116, רובם בידי שוטרים בריטים.

המרד הערבי הגדול (בפי היישוב: מאורעות תרצ"ו–תרצ"ט) פרץ ב-1936 ונמשך עד מרץ 1939. הערבים דרשו עצמאות, עצירת העלייה היהודית והתנגדו לבית לאומי. במהלך המרד נהרגו אלפי ערבים (רבים מהם בתוך החברה הערבית עצמה), מאות יהודים ובריטים רבים.

ועדת פיל, ועדה מלכותית שהוקמה באוגוסט 1936 לחקור את סיבות המרד, פרסמה את מסקנותיה ב-7 ביולי 1937 והמליצה על חלוקת הארץ ("תוכנית החלוקה"). בהנהגת היישוב היו שתמכו בחלוקה והיו שהתנגדו.

הספר הלבן (17 במאי 1939), של שר המושבות מלקולם מקדונלד: בתוך עשר שנים תקום מדינה אחת לשני העמים; העלייה תוגבל ל-75,000 בחמש שנים (10,000 בשנה ועוד 25,000 פליטים), ואחר כך רק בהסכמת הערבים; רכישת קרקעות בידי יהודים תוגבל. היישוב ראה בו בגידה בהתחייבויות של הצהרת בלפור, וכינה אותו "הספר השחור".

**זרמים:** ממלכתי: היחידה בנויה לפי מפרט התכנים בהיסטוריה לכיתה ט' (הבטחות סותרות במזרח התיכון; המשולש הארץ-ישראלי; בניית התשתית למדינה יהודית בתקופת המנדט). חמ"ד: בכיתה ט' לומדים בחמ"ד את ימי הבית השני, ונושא ההתיישבות הציונית ומוסדות היישוב בתקופת המנדט מופיע בתוכנית כיתה ח'; אפשר להשתמש ביחידה שם או להעשרה.

## 👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

**חומרים:** לוח, ציר זמן 1917–1939 על דף גדול, דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** מחזירים את ציר הזמן מהשיעורים הקודמים ומוסיפים את 1929, 1936, 1937 ו-1939. שאלה: מה השתנה בין 1917 ל-1939?
2. **הסבר (13 דק'):** מסבירים את מאורעות 1929, את המרד הערבי ואת ועדת פיל, ומדגישים גורמים, מהלך והשלכות.
3. **ניתוח הספר הלבן (12 דק'):** בזוגות: מסמנים את שלושת עיקרי הספר הלבן ומסבירים איך כל אחד משפיע על הבית הלאומי.
4. **עבודה אישית (10 דק'):** משימות 1–6 בדף העבודה.
5. **סיכום היחידה (5 דק'):** כל תלמיד כותב תשובה לשאלה הגדולה (משימה 7).

## 💬 שאלות לדיון

**הבנה (מה קרה? מה כתוב במקור?)**

- מה קרה במאורעות תרפ"ט, ואיפה היה הטבח הגדול ביותר?
- מה דרשו הערבים במרד של 1936–1939?
- מה המליצה ועדת פיל?

**פרשנות וניתוח (למה? מה הקשר?)**

- למה הספר הלבן נתפס ביישוב כ"בגידה"? קשרו להצהרת בלפור ולכתב המנדט.
- איך מראה הספר הלבן שינוי במדיניות הבריטית? מה יכולות להיות הסיבות לשינוי?

**הערכה (מה אני חושב/ת?)**

- מבין כל המסמכים ביחידה (בלפור, המנדט, פיל, הספר הלבן), איזה השפיע הכי הרבה על הדרך למדינה? נמקו.

## 🎟️ כרטיס יציאה (3 דקות)

כל תלמיד כותב תשובה של שתי שורות לשאלה הגדולה של היחידה.

## 💡 הערות למורה

השיעור עוסק באלימות ובנפגעים משני הצדדים. כדאי להציג נתונים בלי תיאורים גרפיים ולהקפיד על לשון מדויקת ומכבדת.

המספרים לקוחים מוויקיפדיה; במרד הערבי מופיע שם טווח (בין 3,000 ל-6,000 הרוגים ערבים), ולכן כתבנו "אלפי".

לתלמידים חזקים: להשוות בין מפת החלוקה של ועדת פיל (1937) לבין תוכנית החלוקה של האו"ם (1947), שתילמד בהמשך.

**📝 בדף העבודה**

מ-1929 עד הספר הלבן: 7 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

# מקורות

- מאורעות תרפ"ט (ויקיפדיה)
- המרד הערבי הגדול (ויקיפדיה)
- ועדת פיל (ויקיפדיה)
- הספר הלבן (1939) (ויקיפדיה)
- מפרט התכנים לכיתה ט', היסטוריה ממלכתי

# מחוון: מ-1929 עד הספר הלבן

1. ב. לחלק את הארץ.
2. מאורעות תרפ"ט: 1929; פרוץ המרד הערבי: 1936; מסקנות ועדת פיל: 1937; הספר הלבן: 1939.
3. עצמאות (סוף השלטון הבריטי); עצירת העלייה היהודית; ביטול הבית הלאומי היהודי.
4. (1) תוך עשר שנים תוקם מדינה אחת לשני העמים; (2) הגבלת העלייה ל-75,000 בחמש שנים, ואחר כך רק בהסכמת הערבים; (3) הגבלת רכישת קרקעות בידי יהודים.
5. 75,000: 10,000 בכל שנה במשך חמש שנים (50,000), ועוד 25,000 פליטים.
6. כי ראו בו בגידה של הבריטים בהתחייבויות שלהם בהצהרת בלפור ובכתב המנדט: הגבלת העלייה והקרקעות פגעה ביכולת לבנות את הבית הלאומי, דווקא בזמן שיהודי אירופה היו בסכנה.
7. תשובה מלאה מזכירה גורמים שקידמו (ההצהרה, כתב המנדט, העליות והמוסדות) וגורמים שעמדו בדרך (ההבטחות הסותרות, האלימות והמרד, הספר הלבן), עם שתי דוגמאות לפחות. לקבל ניסוח אישי ומנומק.